

НОРМАТИВНА СКЛАДОВА МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В ГАЛУЗІ ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИКИ

У статті обґрунтовано введення у науковий обіг поняття нормативної складової методичної компетентності вчителя, яку потрактовано, як готовність користуватися нормативними документами; як здатність реалізовувати цілі і завдання навчання математики в початковій школі. Визначено зміст нормативної компетентності вчителя через знання, уміння й досвід діяльності із реалізації нормативних документів.

Ключові слова: методична компетентність вчителя; вчитель початкових класів; нормативне забезпечення початкової освіти.

Ідеї К.Д. Ушинського не втратили своєї актуальності для педагогічної науки й досі. Слід зазначити, що видатний педагог вбачав одним з найголовніших завдань використання положень педагогічних теорій у підготовці вчителів. Метою підготовки майбутнього вчителя у педагогічному вузі є набуття ним професійної компетентності, як *властивості особистості*, що виявляється в *здатності* до педагогічної діяльності; як *єдності теоретичної й практичної готовності* педагога до здійснення педагогічної діяльності; як *спроможності результативно діяти*, ефективно розв'язувати стандартні та проблемні ситуації, що виникають у педагогічній діяльності.

Якщо говорити про аспект діяльності вчителя, який стосується навчання школярів певного предмету, то на перший план виступає методична компетентність в структурі професійної компетентності вчителя, як здатність здійснювати процес навчання й розвитку на рівні сучасних вимог. Методична компетентність вчителя розглядається нами як властивість особистості, що виявляється у здатності ефективно розв'язувати стандартні та проблемні методичні задачі, яка ґрунтується на теоретичній і практичній готовності до проведення занять за різними навчальними комплектами, що виявляється у сформованості системи дидактико-методичних знань і умінь з окремих розділів та тем курсу, окремих етапів навчання й досвіду їх застосування (дидактико-методичних компетенцій). Між тим, сучасний етап розвитку системи освіти України характеризується її оновленням, що виявляється у створенні її нормативно – правового забезпечення. Якщо говорити про початкову загальну освіту, то на сьогоднішній момент її нормативно-правове забезпечення представлено у вигляді ієрархічно підпорядкованої системи документів: Національна рамка кваліфікації (НРК) – Державний стандарт – навчальні програми.

Метою НРК є адаптація нашої країни до європейських освітніх стандартів, формування системи навчання впродовж усього трудового життя, підвищення її якості. В цьому документі подано вимоги до практичних і загальноосвітніх компетенцій людини на різних рівнях освіти – від дошкільного до постдокторського. Кожен кваліфікаційний рівень описується в термінах результатів навчання, які визначаються через знання, уміння і компетентності. У національній рамці кваліфікацій початкова освіта визнана першим рівнем освіти.

Деталізація результатів освіти на першому рівні за освітніми галузями подана у новій редакції Державного стандарту початкової загальної освіти [1]. Як і в НРК, у стандарті результати навчання подаються у категоріях компетентнісної моделі освіти, тобто увагу зосереджено на результативній складовій початкової освіти. Метою освітньої галузі "Математика" визнано формування предметної математичної і ключових компетентностей, необхідних для самореалізації учнів у швидкозмінному світі.

Предметна математична компетентність розглядається як особистісне утворення, що характеризує здатність учня (учениці) створювати математичні моделі процесів навколишнього світу, застосовувати досвід математичної діяльності під час розв'язування навчально-пізнавальних і практично зорієнтованих задач [1].

Зміна мети і завдань освітньої галузі "Математика" відповідає сучасному етапу розвитку початкової освіти України і загальноєвропейським тенденціям. Зміст освіти та Державні вимоги до рівня навчальних досягнень учнів 1 – 4-х класів, визначені Держстандартом, деталізовано у новій навчальній програмі з математики, яка затверджена наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (від 12.09.2011 р. №1050).

Завданням навчання математики, відповідно, новій навчальній програмі є опанування учнями предметних математичних компетенцій – обчислювальних, інформаційно-графічних, логічних, геометричних, алгебраїчних [3]. Програму побудовано за тими самими змістовими лініями, що й Держстандарт.

У новій навчальній програмі знайшли утілення інновації щодо змісту навчання математики в початковій школі та його розподілу по роках навчання. Нова навчальна програма (2011 р.) істотно

відрізняється від попередньої (2006 р.) не лише перерозподілом змісту навчання по роках навчання, акцентом на формування обчислювальних навичок, більш детальним поданням змістової лінії "Сюжетні математичні задачі". В новій програмі: введено змістову лінію "робота з даними", яка є наскрізною, і реалізується в усіх інших змістових лініях програми; сформульовано у компетентнісних категоріях: "знає", "розуміє", "застосовує", "аналізує", "перевіряє", "володіє" та ін., вимоги до рівня навчальних досягнень учнів; не визначено послідовності вивчення учнями окремих змістових ліній, тем і підтем, що створює умови до варіативності; забезпечується можливість розширення змісту навчання за рахунок додаткових питань програми.

Таким чином, сьогодні готуючи майбутніх вчителів початкової школи до навчання учнів математики, треба виходити з того, що нова редакція Держстандарту та нова навчальна програма з математики пред'являють принципово нові вимоги до процесу та результатів навчання, а тому й до підготовки й самих педагогів, формування нових професійних компетентностей, в тому числі й нормативної складової методичної компетентності вчителя, що виявляється у знанні нормативних документів, умінні користуватися ними й набутті досвіду їх вивчення, аналізу й реалізації під час проектування уроків.

Метою статті є презентація авторського розуміння нормативної складової методичної компетентності вчителя у галузі викладання математики.

Слід зазначити, що, здебільше, нормативна компетентність розглядається у поєднанні із правовою компетентністю вчителя. Нормативно-правову компетентність, як одну із складових управлінської компетентності, Н. Нуріахметовою потрактовано як сукупність професійних якостей педагогів, що реалізуються на базовому і професійному рівнях та забезпечують ефективне використання законодавчих актів та інших нормативно-правових документів з метою розв'язання відповідних професійних задач [2]. Між тим, провідним видом діяльності педагога є навчально-виховальна діяльність. Мета, зміст, державні вимоги до її результатів визначено у нормативних освітянських документах (Держстандарт, програма, критерії оцінювання навчальних досягнень учнів), а цей аспект виходить за межі управлінської компетентності вчителя, тому ми вважаємо доцільним виокремити нормативну компетентність педагога.

Нормативну складову методичної компетентності вчителя у галузі викладання математики, яка є керуючою по відношенню до інших, нами потрактовано як готовність вчителя користуватися нормативними документами; як його здатність реалізовувати цілі і завдання навчання математики в початковій школі.

Очевидно, що вчитель, будуючи процес навчання математики має бути добре обізнаним із питань цілей й змісту навчання, що визначені Держстандартом та новою навчальною програмою, має забезпечити визначений нормативними документами рівень загальноосвітньої підготовки учнів, об'єктивність контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів. Цю діяльність вчителя регламентують наступні нормативні документи: Державний стандарт загальної початкової освіти, Нова навчальна програма з математики, Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів.

Нормативну складову методичної компетентності вчителя у галузі викладання математики ми розглядаємо як компетентність нижчого порядку, базис якої становлять відповідні компетенції, внутрішнім резервом яких є знання, вміння, досвід діяльності та емоційно-ціннісне ставлення до неї. Виходячи з цього зміст нормативної складової методичної компетентності вчителя можна подати наступним чином:

– *знання* структури нормативних документів (Держстандарту, навчальних програм, критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів), концептуальних засад, на яких створено ці документи;

– *знання* цілей і завдань навчання математики в початковій школі та *знання* про побудову та зміст курсу математики початкової школи; *знання* про Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів; *знання* критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів; *знання* відмінностей сучасного етапу математичної освіти від попереднього;

– *уміння* аналізувати нормативні документи (Держстандарт, навчальну програму), визначати результати математичної освіти наприкінці навчання у початковій школі, результати для певного року навчання, для певної змістової лінії, для певної теми й підтеми;

– *уміння* визначати, виходячи із державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, мету вивчення теми, підтеми, мету системи уроків та визначати конкретні завдання для кожного уроку, що підпорядковані загальній меті та конкретизують етап її досягнення на певному уроці;

– *уміння* аналізувати чинні підручники щодо можливостей реалізації програмових вимог засобом завдань підручника; *уміння* оцінювати системи завдань, що подано у підручнику, з точки зору досягнення результативної складової програми; *уміння* визначати шляхи вдосконалення систем завдань підручника, що спрямовані на реалізацію вимог програми;

– *досвід* діяльності із аналізу нормативних документів, визначення державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, формулювання цілей і завдань вивчення розділу, підрозділу, теми;

– *досвід* діяльності з аналізу чинних підручників та визначення шляхів реалізації вимог навчальної програми.

Якщо врахувати загально визнані чотири *рівні опанування компетенцій* (I рівень – рівень "знання": розрізняє, знає, називає, перераховує, формулює, визначає, відтворює; II рівень – рівень "розуміння": розуміє, переформулює, наводить приклади, переводить у іншу форму подання інформації, фіксує наслідки; III рівень – рівень "застосування": застосовує, демонструє вміння, знаходить, модифікує, виробляє,

готує, розв'язує, добирає, будує; IV рівень – рівень "обґрунтування": аналізує, синтезує і оцінює, визначає закономірності, володіє), то компетенції, що становлять основу нормативної компетентності мають бути засвоєним студентами – майбутніми вчителями, принаймні, на III рівні – студенти повинні не лише знати й розуміти зміст Держстандарту, навчальної програми, критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів, а й застосовувати ці документи під час створення проектів систем уроків або систем навчальних завдань. Бажаним є досягнення IV рівня, який характеризується тим, що вчитель здатний аналізувати й оцінювати чинні підручники щодо реалізації Державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів й синтезувати напрями вдосконалення систем завдань, що спрямовані на досягнення державних вимог.

Висновки. Поняття нормативної складової методичної компетентності вчителя майже не використовується у науковому обігу. Між тим, сучасний етап розвитку початкової освіти характеризується оновленням її нормативного забезпечення. Тому сучасний вчитель початкових класів має бути добре обізнаним у ньому, має ефективно застосовувати у навчально-виховальній діяльності нормативні документи з метою достеменною реалізації цілей і завдань навчання, змісту навчання, має спрямувати свою діяльність на досягнення Державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. Тому, *нормативну складову методичної компетентності вчителя у галузі викладання математики, вважаємо керуючою по відношенню до інших, і трактуємо як готовність користуватися нормативними документами; як здатність реалізовувати цілі і завдання навчання математики в початковій школі.* Перспективи подальшого дослідження ми вбачаємо у визначенні шляхів й засобів формування нормативної складової методичної компетентності вчителя, у тому числі, й вчителя початкових класів. Ця робота має бути спрямованою на оволодіння майбутніми вчителями у стінах педагогічного ВНЗ поданими вище знаннями й уміннями, набуття ними мінімального досвіду діяльності.

Використані джерела

1. Дежстандарт [Електронний ресурс]. URL: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/general-secondary-education/state_standards
2. Нуриахметова Н. Р. Формирование нормативно-правовой компетентности педагогов как условие кадровой поддержки модернизации современной школы / Надия Рафаильевна Нуриахметова: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. 13.00.08 – теория и методика профессионального образования. – Томск, 2012. – 30 с.
3. Програма. [Электронный ресурс]. URL: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/general-secondary-education/educational_programs/nnn1_4kl/

Skvortsova S.

THE NORMATIVE COMPONENT OF THE FUTURE TEACHER'S METHODOLOGICAL COMPETENCE IN TEACHING MATHEMATICS

The paper grounds the introduction of the concept of a normative component of a teacher's methodical competency to the scientific use, that is interpreted as a readiness to use the normative documents; as a readiness to implement the goals and objectives of teaching Mathematics in a primary school. The content of a teacher's normative competency is defined through the knowledge, abilities and experience in implementing the normative documents.

Key words: *a teacher's methodical competency, a primary school teacher, normative support of a primary education.*

Стаття надійшла до редакції 22.05.13